

Рецензия от член на научно жури,
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
по програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси),
профессионално направление 3.8. Икономика
в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Рецензент: Доц. д-р Ивайло Михайлов Михайлов, катедра „Икономика и управление“ при Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас.

Автор на дисертационния труд: Биляна Диянова Дамянова, задочна форма на обучение (d020218173) в катедра „Финанси и кредит“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Тема на дисертационния труд: „Финансиране на активи чрез лизинг – актуални проблеми и предизвикателства“.

Научен ръководител: Проф. д-р Теодора Димитрова, катедра „Финанси и кредит“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Основание за написване на рецензията е решението на факултет „Финанси“ (протокол №3/11 ноември 2022 г.) при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, утвърдено със заповед на ректора №1005/16 ноември 2022 г. Рецензията на дисертационния труд е изгответа съгласно нормативните изисквания на ЗРАСРБ и е съобразена с изискванията на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов за състав и структура на съдържанието.

Предмет на разработката са актуални проблеми и предизвикателства при управлението на лизинговия процес.

Обект на изследване в дисертационния труд е лизингът като източник за финансиране на активи.

В структурно отношение изложението на дисертационния труд е представено както следва: въведение, три глави, заключение, библиография и приложения. Разработката включва 180 стандартни страници, от които 164 страници основен текст, 3 таблици и 62 фигури. Налице е относителна балансираност между отделните глави на дисертацията. Библиографската справка включва 100 източника, от които 63 на български и 37 на английски и руски език, което показва сравнително добра литературна осведоменост на автора. Използваната литература е сравнително нова, което показва, че докторантът е запознат със съвременното състояние на проблема и научните достижения на другите автори в съответната област.

Към дисертационния труд са представени две приложения в обем на 4 стр., които включват стандартни бланки на търговските банки за искане за лизинг на физически и юридически лица.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

В уводната част на дисертационния труд се обосновава актуалността и значимостта на изследвания проблем – специфичните форми на банковото кредитиране и по-конкретно лизингът като форма за финансиране на активи. Отчита се, че в съвременните пазарни условия все повече икономически агенти прибегват до лизинга като специфичен, високо ефективен и гъвкав метод на финансиране, поради наличието на значителните предимства, които притежава. В подкрепа на тезите си авторът доказва,

че лизинговият пазар в България все повече разширява обхвата си и допринася за динамизиране на икономическия растеж в страната. С това се обосновават и нарасналите през последните години академични усилия за изследване на специфичните форми на финансиране и ефективното им прилагане в икономическата дейност както като самостоятелно обособени техники, така и в комбинация с други финансови инструменти.

Смятам, че изследователската теза, която авторът защитава, е коректно формулирана и има дискусионен характер. Тя гласи: „открояването на проблемно-ориентираните предизвикателства пред лизинговия пазар е предпоставка за оптимизация на лизинговия процес и за усъвършенстване мениджмънта на лизинговите дружества.“

Авторът си поставя за цел да изследва, аргументира и представи процеса на финансиране на активи чрез лизинг за периода 2010–2020 г., като се обособят актуалните проблеми и предизвикателства пред бранша.

За постигането на целта докторант Биляна Дамянова дефинира пет задачи, които очертават логиката на разработката:

Първо, извършване на ретроспективен анализ по отношение възникването и еволюцията на лизинга – теоретичните основи за същността на лизинга и формите му, предлагани на лизинговия пазар;

Второ, анализ на динамиката и тенденциите пред състоянието на лизинговия пазар в България за периода 2010 – 2020 г.;

Трето, структуриране параметричния профил на лизинговата сделка;

Четвърто, изследване на факторите, въздействащи върху лизинговия процес;

Пето, разработване на инструментариум за оптимизация на лизинговия процес.

Първа глава има въвеждащ в тематиката характер и е посветена на теоретико-приложните аспекти на лизинга. Дефинират се основни понятия, концепции и теоретични постановки. Направен е ретроспективен анализ на произхода и еволюцията на лизинга. Разгледани са същностните характеристики и форми на лизинга и на тази база са изведени сравнителните предимства и недостатъци. Акцентът е поставен върху финансовия и оперативния лизинг, които са най-често срещани в практиката, поради това, че са най-предпочитани от икономическите агенти. Направен е обзор на специализираната икономическа литература, посветена на същността и ролята на лизинга. В края на главата са представени основни изводи от направеното проучване.

По отношение на направения теоретичен обзор мога да заявя, че докторант Биляна Дамянова сравнително добре структурира и представя информацията.

Във втора глава са разгледани проблемите при финансирането на активи с лизинг. Направен е анализ на състоянието на лизинговия пазар в България за периода 2010–2020 г. на основата на структурата на вземанията по договори за финансов и оперативен лизинг на база салда по вид актив и на база салда по матуритет. Изведен е параметричен профил на лизинговата сделка и управлението на лизинговия процес. Последователно са разгледани и анализирани отделните фази на лизинговия процес: счетоводно отчитане, прекратяване на договор под условие, разсрочване на остатъчната стойност, предсрочно изкупуване на лизингов обект и т.н. Авторът е счел за необходимо да посочи и как се е променил процесът по време на пандемията от COVID

19. Въз основа на направения анализ докторант Биляна Дамянова достига до съответните изводи и заключения.

Трета глава е посветена на предизвикателствата при финансирането на активи с лизинг. За целта е направен анализ на факторите, влияещи върху лизинговия процес и на тази база са изведени съответните изводи. Отделено е внимание и на риск мениджмънта на лизинговата дейност, като накратко са разгледани част от показателите за анализ на финансовото състояние на лизингополучателя (физически и юридически лица). Авторът дефинира видовете риск, засягащи лизингодателя и лизингополучателя. Накрая са посочени възможности за оптимизация на лизинговия процес.

В заключението на дисертационния труд авторът сполучливо обобщава постигнатите резултати от теоретико-приложното изследване на финансирането на активи чрез лизинг и очертава актуалните проблеми и предизвикателства, свързани с този процес. Отразена е реализацията на поставените цели и задачи, с която е аргументирана и тезата на дисертационния труд.

За разработването на дисертационния труд са използвани разнообразни научно-изследователски методи като: ex post, структурен, сравнителен анализ, практико-приложен и анкетен метод. Получените резултати се представят чрез графичен метод, който дава нагледна представа за лизинговия пазар в България.

Докторант Биляна Дамянова е представила декларация за оригиналност и достоверност, с която гарантира, че дисертационният труд е автентичен и представлява собствена научна продукция.

Обемът на дисертационния труд е напълно достатъчен за изследване на избраната тема. Смяtam, че стилът и езикът са на добро ниво, от гледна точка на академичните норми и стандарти.

Авторефератът на дисертационния труд е разработен съгласно общоприетите изисквания и е в обем на 31 стр. В него се резюмират авторовите тези и резултати от проведеното научно изследване, които дават цялостна представа за постигане на заложената цел. Налице е справка за научните и научно-приложни приноси в дисертацията. Приложен е и списък с публикации по темата, в който са посочени: една статия, публикувана в рецензирано научно издание и 3 бр. научни доклада, от които един на английски език, също публикувани в рецензиирани томове. В научната продукция докторант Биляна Дамянова е едноличен автор. Публикационната активност не е висока, но е достатъчна (общият брой точки е 35) за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, съгласно ППЗРАСРБ. Няма данни за цитиране на представените публикации.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Приносите са посочени в представена Справка за приносите. Авторът е извел четири приноса – един научно-теоретичен и три с научно-приложен характер. Приносите са следните:

Първо, направен е ретроспективен анализ на произхода и еволюцията на лизинга и на тази база е направен опит за формулиране на авторова дефиниция на понятието „лизинг“, като „специфичен вид писмено споразумение, чрез което лизингодателят предава на лизингополучателя правото да използва определен актив за фиксиран

времеви период среци съответното договорено заплащане“. С помощта на сравнителния анализ са изведени основните предимства на лизинга, определящи го като високоефективен и гъвкав метод за финансиране на активи.

Второ, въз основа на анализ на лизинговия пазар в България за периода 2010-2020 г. са откроени проблемите и предизвикателствата пред бранша и на тази база са изведени специфики в параметричния профил на лизинговата сделка и е предложен алгоритъм за ефективното й управление.

Трето, чрез анкетно проучване е изследван потребителският интерес към лизинговите продукти и услуги. Въз основа на детайлен причинно-следствен анализ са систематизирани факторите, определящи склонността към ползване на лизинга като метод за финансиране на активи, както и основните рискове пред участниците в лизинговия процес. Предложен е инструментариум за минимализиране на рисковете при лизинговата дейност.

Четвърто, с помощта на авторов методологичен анализ на лизинговия процес, са предложени възможности за неговата оптимизация, в т.ч. чрез моделирана уеб базирана платформа от типа „Leasing experience“. Дигитализацията на лизинговата дейност е очертана като икономическа необходимост и перспектива за гъвкавост, ефективност и просперитет.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

В работата на докторанта са налице и някои пропуски и слабости, което ми дава основание да направя следните критични бележки:

1. На много места в работата се забелязват твърдения, които не са подкрепени със съответния източник на информация. Например на стр. 76 „*Лизинговият пазар на Република България спрямо този критерий е приблизително в средната класация в Европа*“ Тук възниква въпътът по кои изчисления България заема тази позиция, колко представителни и достоверни са тези данни и т.н. Според мен това е важно, тъй като въз основа на тези твърдения се правят изводи, оформят се заключения и се извеждат приносни моменти. Липсата на представителност и коректност на данните обезсила смысла на препоръките и достоверността на заключенията.
2. Не намирам за сериозно информация като тази в глава втора т. 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, глава трета т. 2, 2.1 да участва в аналитичната част на докторска дисертация.
3. Било е добре да се мине през стилова редакция преди отпечатване на крайния вариант на дисертационния труд.

Във връзка със защитата на дисертацията към докторант Биляна Дамянова могат да се отправят следните конкретизиращи въпроси:

1. Кои са причините за по-слабото проникване на оперативния спрямо финансовия лизинг в България за разглеждания период?
2. Какви са предимствата на финансовия лизинг спрямо банковия кредит при финансиране на нетекущи активи?
3. Какви са предимствата за лизингополучателя от дългосрочния оперативен лизинг?

V. Обобщено заключение и становище

В заключение мога да обобщя становището си, че предоставеният ми за рецензиране дисертационен труд на тема „*Финансиране на активи чрез лизинг – актуални проблеми и предизвикателства*“ е посветен на актуален и значим за науката и бизнеса проблем. Съдържащите се в него приноси в теоретичен и научно-приложен план отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за прилагането му.

С оглед на изложените аргументи давам положителна оценка на дисертационния труд и призовавам научното жури да гласува положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Биляна Диянова Дамянова по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“.

Дата: 27 декември 2022 г.

Рецензент:

Доц. д-р Ивайло Михайлов